

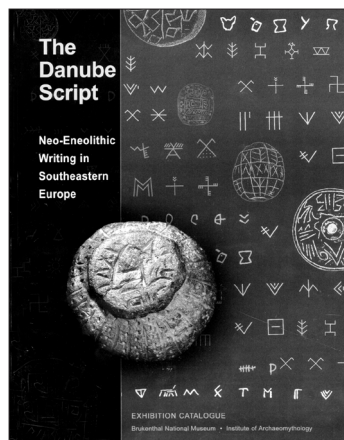
The Danube script. Neo–Eneolithic Writing in Southeastern Europe. Exhibition catalogue. – Brukenthal National Museum, Institute of Archaeomythology, 2008. – 139 p.: ill. (Donavas raksts. Neolīta un eneolīta rakstība Dienvidaustrumu Eiropā. Izstādes katalogs)

Ir pagājis diezgan ilgs laiks kopš Marija Gimbutiene pētījumos par Dienvidaustrumu Eiropas senajām civilizācijām rakstīja par “svēto rakstu” (*sacred script*), balstoties uz visdažādākajām zīmēm, kas bija atrodamas uz neolīta un eneolīta laikā mālā darinātajām sieviešu figūrām, svētnīcu altāru un aužamo stāvu modeļiem, zīmogiem, vāzēm un citām senlietām. Šo zīmju interpretācijas nozīmīgumu viņa centās pasvītrot savos pētījumos (Gimbutas 1989). Jau tolaik viņa nāca klajā ar salīdzinājumu starp Vecās Eiropas un kipriešu klasiskajām zīmēm, izraisot interesi arī mūsu speciālistos (Gimbutas 1991). Neapšaubāmi, ka tagad interese par šīm zīmēm un to iespējamo interpretāciju ir padziļinājusies.

Arheomitoģijas institūts ASV sadarbībā ar Brukenthāla Nacionālo muzeju Rumānijā ir publicējis šajā muzejā 2008. gada 18. maijā – 5. jūnijā notikušās izstādes katalogu par Donavas rakstu, atspoguļojot arī jaunākos atzinumus par Dienvidaustrumu Eiropas neolīta un eneolīta rakstību, kas gūti pēdējo 10 gadu zinātniskajos pētījumos.

Pirms četriem gadiem – 2004. gada 25.–29. maijā Novij Sadā Serbijā notika starptautisks simpozijums par neolīta simbolu sistēmu un tika publicēts katalogs “Civilizācijas zīmes” (*Signs of Civilization*). Tieši šajā simpozijā tika pieņemts lēmums par šī raksta nosaukšanu par Donavas rakstu, tādējādi nomainot M. Gimbutienes lietoto apzīmējumu “Senais Eiropas raksts” (*Old European script*). Lasītājam ir jāsaprot, ka šeit runa ir nevis par rakstīšanas pirmsākumiem burtiskā nozīmē, bet gan par ļoti arhaisku rakstības veidu, kas ir visnenākais Eiropā konstatētais un kas attiecas uz 6. gadu tūkstoši pirms Kristus.

Kataloga pirmo daļu veido 76 lappusēs ietvertie visai nozīmīgie pētījumi par seno rakstību, sniedzot arī jaunu informāciju par nozīmīgākajiem atklājumiem. Viens pētījums veltīts Donavas raksta atspoguļojumam un tā nozīmei agro zemkopju kopienās. Raksta autori – Džoana Mārlerē (*Marler*) un Haralds Harmans (*Haarmann*) uzskata, ka 6. gadu tūkstoši pirms Kristus Donavas raksta zīmju izplatība sasniedza savu kulmināciju un šīs zīmes bija saistītas ar reliģiskajiem ticējumiem, iekļaujoties burvju jeb šamaņu rituālos kā neatņemama to sastāvdaļa. Šajā laikā šīm zīmēm Dienvidaustrumu Eiropā ir visaugstākais organizatoriskais līmenis, tās attīstījušās sistemātiskās formās, iegūstot arhaiskas rakstības veidolu salīdzinājumā ar pārējām Eiropas daļām. Šī reģiona zemkopju kopienas

ir sasniegušas kultūras evolūcijas brieduma fāzi ar agrāro dzīves stilu, uzlabotām tehnoloģiskām iespējām un savu ticējumu sistēmu. Šīs zīmes sastop gan rituāla izpildes vietās, gan uz altāriem publiskās svētnīcās, gan arī privātās mājās. Turklāt tās lietotas nevis saimnieciskajā, bet gan garīgi reliģiskajā sfērā.

Donavas raksts šajā katalogā apskatīts, salīdzinot to ar citām arhaiskām rakstības sistēmām – ēģiptiešu, šumeru, protoelamiešu, indiešu un ķīniešu seno rakstību, kā arī Jaunās pasaules pirmskolumba laika olmeku rakstības sistēmu. Haralds Harmans, kurš nodarbojas ar Dienvidaustrumu Eiropas zīmju sistematizēšanu, atzīst, ka nav atšifrēts arhaiskās Donavas rakstības kods un ka tas ir grūti izdarāms salīdzinājumā ar šumeru pikto-grāfiju. Tomēr ar semiotiskās analīzes paņēmieniem ir izdevies noteikt šīs arhaiskās rakstības dabu:

- zīmju izvietojums ir lineārs un asimetrisks;
- zīmes var būt izolētas vai arī grupās;
- ikoniskās (attēlojošās, dabiskās) un abstraktās zīmes ir sakārtotas lineārā secībā;
- individuālās zīmes un to grupas var būt atdalītas ar punktiem vai rindām.

Turklāt, kā norāda raksta autors, agrās rakstības zīmes lietotas kā domas izteicējs, nevis kā vārda apzīmējums. Donavas rakstā abstraktās zīmes (ietverot arī ģeometriskus motīvus) dominē pār ikoniskajām. Zīmju lielo skaitu izskaidro ar t.s. rakstītās logogrāfijas (*kind of anagrammatic world-puzzle*) principu, kad individuālās zīmes pārstāv specifisku koncepciju vai ideju. Vienas zīmes ieraksts ir viena atsevišķa ideja, tā reprezentē logogrāfisko rakstu. Lai izprastu šo arhaisko rakstību, ir jāzina daudz par tās sociālo funkciju un lietošanas formulārajiem modeļiem.

Izsmēlošu ieskatu par neolīta un eneolīta periodiem Transilvānijā sniedz Sabins Adrians Luca, kurš atsevišķi apskata agrā neolīta Starčevo–Krisas (*Starčevo–Criș*) kultūras kompleksu, kā arī vidējā neolīta kultūru ar agrajiem lineārajiem elementiem Transilvānijā. Akcentēta uzmanība uz Vinčas kultūru ar tās A_{1-3} un B_1 fāzēm, atzīmējot Vinčas–Turdas jeb Turdas–Vinčas periodizācijas I un II fāzi. Šīm kultūrām ir ļoti gara un visai sarežģīta pētniecības vēsture. Turdas kultūru uzskata par Transilvānijas pērlī.

Īpašu interesi izraisa katalogā publicētais raksts par slavenajām Tartarias (*Tărtăria*) māla plāksnītēm, kuras atklājis arheologs Nikolaje Vlasi (*Vlasi*) 1961. gadā veiktajos arheoloģiskajos izrakumos un kuras jau tikušas iztirzātas no dažādiem viedokļiem. Šoreiz tas darīts pēc ļoti rūpīgām dažāda veida tehniskām analīzēm, lietojot arī mikroskopu, kā arī mainot sākotnējo koncepciju par to atrašanās apstākļiem, turklāt māla plāksnītēm iegūts radioaktīvā oglekļa datējums. Raksta autori George Lazaroviči (*Lazarovici*) un Marko Merlini (*Merlini*) šīs trīs māla plāksnītes – vienu apaļu un divas taisnstūra – pēc radioaktīvā oglekļa datējuma tagad attiecina uz 5300 gadiem pirms Kristus. Tās ir ieguvušas Turdas kultūras ikonu nosaukumu, būtībā tās ir Donavas raksta ikonas, jo šeit attēlota pat reāla medību aina. Izrādās, ka tās nav ziedojums, bet gan kādas 50–55 gadus vecas slimas sievietes kapa inventāram piederīgas.

Šai kapā atrasts arī liels skaits mālā darināto sieviešu figūru, starp kurām bija eksemplāri ar aizvērtām acīm un bez mutes. Atzīts, ka šis kops ir burvei jeb šamanei piederīgs un atrastās plāksnītes ar Donavas rakstu bijušas viņas amata rīki.

Tartarias māla plāksnīšu noslēpumaino raksta zīmju pētījumu jaunie aspekti ļauj izteikt dažas jaunas atziņas par to semiotisko kodu. Proti, Donavas raksts pārstāv senu rakstības sistēmu, kuru lietoja liturģijās un speciālos maģiski reliģiskajos ticējumos. Šī rakstība bija vērsta uz komunikācijas nodrošināšanu ar pārcilvēciskiem spēkiem. Uzraksti bija sastopami tikai uz lietām, kas saistītas ar reliģiskām darbībām. Tā ir arhaiska rakstības sistēma, kas nav bijusi spējīga kodēt runu vai arī garus stāstījumus. Šīs zīmes sastāv no logogrammu sajaukuma, ideogrammām un piktogrammām. Tartarias plāksnīšu uzrakstiem ir reliģiska kulta raksturs.

Donavas raksta izplatība Eiropā, kā atzīmē Marko Merlīni, aptver arī tagadējo Serbiju, Bulgāriju, Grieķiju, Ungāriju un Čehiju. Uzkrātie materiāli ir iestrādāti datu bāzē, kuru veido 818 priekšmeti, 953 ieraksti un 4018 zīmes. Šī datu bāze sniedz kā arheoloģisko, tā arī zīmju semiotisko informāciju un ir nodrošināta ar kvalitatīviem fotoattēliem un zīmējumiem. Katalogā aplūkojamas interesantākās Donavas rakstam piederīgās māla figūriņas. Atzīmējami mākslinieces Danielas Bulgarelli darinātie attēli ar Donavas raksta zīmēm uz no māla veidotajām cilvēku figūrām. Iepriekšminētie darbi veikti Leonardo da Vinči programmas ietvaros (Roma, Itālija).

Kataloga pirmās daļas pēdējā rakstā Haralds Harmans apskata Donavas raksta mantojumu un to kā kultūras identificētāju Balkānu–Egejas konverģences zonā.

Katalogs sniedz plašu ieskatu pēdējo 10 gadu zinātniskajās aktivitātēs Dienvidaustrumu Eiropas neolīta un eneolīta zīmju pētījumos, pasvītrotot šo zīmju reliģisko būtību un izceļot Donavas rakstu kā vienu no visvecākajām rakstībām Eiropā.

Kataloga otrā daļa aptver bagātīgu ilustratīvo materiālu – te krāsainos kvalitatīvos attēlos aplūkojamas māla senlietas (plāksnītes, sieviešu figūras, zīmogi, trauki u.c.), kuru virsmā lieliski saskatāmas Donavas raksta pēdas. Nozīmīgāko vietu šeit ieņem Tartarias māla plāksnītes, publicētas arī senlietas no tādām vietām kā Turda, Daia Romana Transilvānijā, Garagau Valahijā, Trestiana, Isaiia un Tarpesti Moldovā u.c. Kopumā apskatāmi 50 attēli, kas ļauj lasītājiem gūt priekšstatu par šī raksta īpatnībām, piesaistot plašu interesentu loku, jo Dienvidaustrumu Eiropas neolīta keramikas izstrādājumu kolekcijas ir visai aizraujošas arī arheologu amatieru un arheoloģiju cienošu indivīdu skatījumā.